

De Salamanca al Su

Josep Benet, historiador i director del Centre d'Història Contemporània de Catalunya, està sorprès i indignat pel to, el contingut i les proporcions que adquireixen dues conegudes polèmiques: la dels arxius de Salamanca i la de Carrasco i Formiguera. Damunt la taula té dues carpetes on arxiva, nerviós, els últims retalls de premsa. "No ho entenc —afirma—, anem arribant a un grau d'esperpent intolerable. I li ho dic jo, que, a part haver estudiat tota la vida la història d'aquest país, vaig ser al front i tinc metralla dins el cos".

—Per què s'ha trigat tants anys a aconseguir-ho?

—Per una raó molt simple. Calia catalogar-ho, seleccionar-ho. Més que un arxiu era un dipòsit de material on anava a parar tot el que confiscaven. A més a més, el procés també s'ha allargat per les complicacions de la política durant tots aquests anys. Però des d'aquí sempre s'ha anat demanant.

—Sempre hi ha hagut voluntat de retornar-ho en tots aquests anys?

—Això que queda clar perquè ara molts canvien d'opinió. L'any 78 jo era senador i vaig tenir converses amb el ministre de Cultura, Ricardo de la Cierva, per negociar el trasllat d'aquelles parts de l'arxiu que corresponen a Catalunya: hi ha una part que són documents oficials de la Generalitat, i una altra part que són documents de persones i entitats de tota mena, molts dels quals no tenen res a veure amb la guerra civil. De la Cierva va estar-hi d'acord. Fins i tot *Mundo Diario* va publicar un telegrama seu confirmant-ho [vegeu requadre]. Ara ha canviat d'idea. Aleix Vidal Quadras, també. El que diu ara, seguint instruccions del seu amo Aznar, no és el que va dir l'any 1989 al Parlament [vegeu requadre].

—Només canvien d'opinió o també tergiver-sen el significat històric de les coses?

—Es juga amb una falsedat. Primer es diu que l'arxiu té una unitat, cosa que és totalment falsa. Només té una unitat: que tot el material va ser robat per les tropes del general Franco a mesura que anaven ocupant el territori republicà. No seleccionaven res. Es van endur, fins i tot, papers del segle XIX, de les guerres carlines. També diuen que l'arxiu és de la guerra civil, també fals. Hi ha molt material que no té res a veure amb la guerra. Per tant, tot el que no és de la guerra civil no hi fa res allà. Per exemple, la correspondència de Rovira i Virgili, o els papers del president Macià.

La història de Catalunya ha estat l'epicentre d'una intensa polèmica que ha sacsejat l'opinió pública darrerament. Primer va ser la 'descoberta' de l'existència de col·laboracionistes catalans en el procés a Carrasco i Formiguera, revelada per TV3 en el reportatge 'Sumaríssim 477'. I ara, la reacció a Salamanca pel retorn dels arxius de la Generalitat republicana al Principat. Dos temes complexos i calents que Josep Benet comenta amb visió historiogràfica.

—Aleshores, el criteri correcte quin ha de ser?

—Allà hi ha un arxiu de guerra civil. D'acord. Aleshores, que treguin tot el que no és de la guerra i que ho tornin als propietaris. Segon, hi ha dos aspectes que són essencialment de Catalunya: tot el material de la Generalitat, de les milícies antifeixistes, dels partits... En canvi, que allà en quedi reproducció en microfilm o com sigui.

—Tot el que van prendre a Catalunya ha de tornar aquí?

—No. Hi ha part que no. Per exemple, el material de les Brigades Internacionals s'ha de quedar a Salamanca. O els papers de la Sots-secretaria d'Armament, que es crea a partir del moment que el govern de Madrid s'instal·la a Barcelona. No demanem l'arxiu, ni la seva destrucció. Demanem que l'arxiu de Salamanca sigui racional. També proposem que, de molts fulletons impresos en paper dolent, que es faran malbé, se'n facin reproduccions i es quedin a Salamanca, i que es creï un gran banc de dades sobre la bibliografia publicada de la guerra civil a tot el món.

—Com pot ser que vint anys després de la mort de Franco passin aquestes coses? La generació política dels temps de la democràcia ha deixat la història de banda?

—Un dels problemes que hi ha hagut a la transició és que no hi va haver política d'arxius. Jo vaig tenir una polèmica amb el ministre Martín Villa al Senat, que no va servir de res. Vaig proposar que es creés una comissió formada per historiadors, arxivistes i parlamentaris que fes una anàlisi de tots els arxius de l'època franquista i que decidís com s'havien d'organitzar. Desgraciadament, Martín Villa va dir que no calien historiadors, que això ja ho feien ells. I naturalment, ho van fer.

—Com?

—Amb el mateix criteri amb què havia actuat l'any 77. Això ho explico en el meu pròxim llibre sobre l'intent de genocidi cultural contra Catalunya. Tota la part d'arxius del govern civil de Barcelona dels anys quaranta, on hi ha la persecució de la llengua catalana, ha desaparegut. Ningú no sap on són.

—Se sap quan van desaparèixer?

—No. Només hi ha coses de mitjan anys cinquanta cap aquí. Tan sols s'ha salvat una petita part de l'anterior. A final dels anys seixanta, un investigador que hi va poder entrar va trobar per terra uns paquets amb documentació, i es va endur papers amagats sota la camisa. Els que va

naríssim 477

poder. Eren papers de multes de la persecució de la llengua catalana. El més greu és que tota la documentació que hi havia a la Delegació Provincial del Movimiento va ser destruïda, l'any 77, pel governador civil Sánchez Terán, seguint ordres de Martín Villa.

—*N'hi ha constància, d'això?*

—Sí, ho explica Sánchez Terán, ingènuament, a les seves memòries. Van carregar de documents una pila de camions i tot es va destruir en una fàbrica del Poblenou.

—*Vostè ho va dir a Martín Villa?*

—Li ho vaig comentar al Senat i va dir que no havia passat res. Quan es té el poder no se'n fa cas... Això vol dir que durant la transició, amb la UCD i després el PSOE, no es va fer una política d'arxius, de conservació de documents. Tot el que s'ha fet s'ha anat fent de forma improvisada.

—*Què ha passat amb tota la documentació (fitxes, informes...) que va elaborar la policia franquista?*

—Tots els papers que la policia enviava al govern civil, a partir dels cinquanta, s'han conservat. Són els que serveixen per fer el programa ACR. Uns altres són a l'Archivo Histórico Nacional i procedeixen de la Direcció General de Seguretat. Ara bé, els expedients de la policia no se sap on són. Aquests dossiers no anaven al govern civil, se'ls quedava la policia.

—*Algú els ha reclamats, s'ha interessat per trobar-los?*

—S'havia d'haver fet la comissió que jo vaig proposar al Senat al 78. No es va fer, i tot ha anat com ha anat. Sense ordre ni concert. Quan jo vaig interpel·lar Martín Villa, amb preguntes concretes sobre on eren els arxius del Movimiento i de la Policia, ell va dissimular i no va respondre.

—*Pot ser el seu expedient encara és a la Via Laietana?*

—No ho sé. No gosaria dir-ho.

—*I l'oposició, l'esquerra, tampoc no va fer pressió per recuperar-los?*

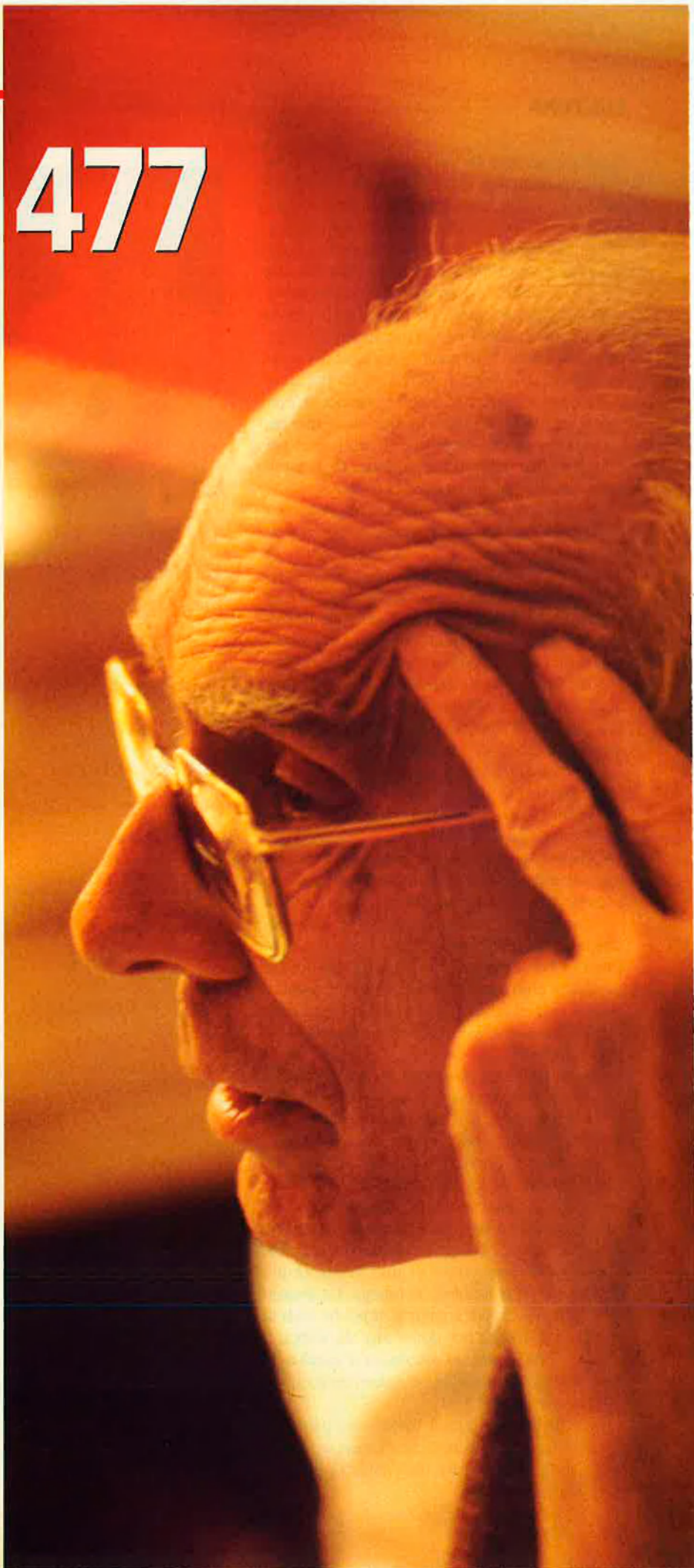
—La veritat és que l'oposició no va fer res. El suport que vaig tenir va ser mínim.

—*Des del 78 fins avui, mai més no s'ha tornat a intentar?*

—Com que no hi ha hagut una comissió que se n'ocupés, no. S'han recuperat algunes coses, molt poques.

—*Què ha passat amb els arxius militars: summaries de consells de guerra, etc.?*

—Tota la repressió, abans de la creació del TOP, l'exercien els tribunals militars. És im-

mens el que tenen als seus arxius. Però no hi ha una reglamentació clara. A vegades en deneugen la consulta, unes altres l'autoritzen. A vegades diuen que no durant mesos i anys i, després, quan canvia l'oficial, diuen que sí. Diuen que poden haver-hi testimonis de tipus familiar que poden sentir-se ofesos per l'actuació de parents seus. Per exemple, els papers de Carrasco i Formiguera van ser negats durant anys, excepte la sentència. Ara, quan hi va anar TV3 els van deixar examinar. I, tot i així, ha passat el que ha passat. En canvi els del president Companys no els deixen veure perquè diuen que encara podria haver-hi algú que se sentís ofès per l'honorabilitat dels qui van declarar. Cosa totalment falsa perquè no en queda ningú.

—*També pot ser que no els deixin veure per protegir els militars que participaven en els consells de guerra...*

—Abans sí, però ara pràcticament no en queda ningú. Una de les causes que explica la permanència del franquisme i la fidelitat de l'exèrcit a Franco és que durant molts anys els encarregats de la repressió van ser els militars. Milers d'oficials hi van participar. Per tant, ells mateixos tenien por que si algun dia queia el franquisme, els vençuts podrien reclamar i exigir. Això explica en part la unitat de l'exèrcit.

—*Una altra de les polèmiques recents ha estat la generada pel documental Sumaríssim 477. Quines conclusions en treu, de tot el que ha passat i s'ha dit?*

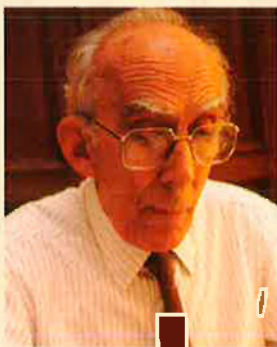
—Primer, que per a fer un programa d'aquestes característiques o el guionista ha de ser historiador o ha de tenir una obra feta. No es pot fer simplement, periodísticament. Per fer un programa sobre un tema tan complex com és la Guerra Civil, cal conèixer-la a fons. Cal que sigui tractat amb rigor, cautela i, fins i tot, pietat.

—*De tota manera, l'autora ha comptat amb l'assessorament d'historiadors de prestigi com Hilari Raguer.*

—Això de l'assessorament és una forma de dir. Jo he estat assessor i coguionista de dos grans programes a Madrid sobre la guerra civil. Nosaltres fèiem el guió, el discutíem, en vèiem la realització i tornàvem a discutir-lo. Això no s'ha fet en aquest cas... A més, el món del cinema, me'l conec bastant perquè en vaig ser productor a final dels anys quaranta. En el cas d'un documental i, a més a més, per televisió, hi ha dos aspectes: primer el guió, i després que el guió vagi d'acord amb la imatge. La imatge és terrible. No es pot enganyar el públic amb la imatge. La imatge pot donar aire de veritat a allò que és mentida. Jo recomano d'escollar el guió amb casset, aleshores es veuen els errors.

—*Per exemple?*

—La firma de Manuel Cruells en pantalla, quan diu que va ser l'autor de l'article, cosa que no és certa, dóna encara més sensació de veritat. I això és terrible.

“De TV3 puc fer molts elogis. Ara, des del punt de vista històric ha estat un desastre. Per TV3 la història de Catalunya, pràcticament no existeix. Mai no han dit ni paraula sobre la persecució de la llengua catalana, per exemple. I quan tracten algun episodi ho fan amb els peus, sense cap garantia. Hi ha molts historiadors al país, i molt bons!”

—*I en el cas dels qui declaren contra Carrasco?*

—Declaren a la secretaria d'un jutjat militar; tots sabem que són llocs tètrics. Per comptes de cenyir-se a la veritat, ho emfasitzen fent una declaració en off grandiloqüent. Se'ls fan unes acusacions que són falses. Primer, en el guió hi ha una gran quantitat d'errors. Segon, hi ha un ús de la imatge que manipula els fets i alguns d'ells els tracta amb gran tendenciositat.

—*Tendenciositat en quin sentit?*

—És igual. I això és un dels punts equívocats que hi ha a la polèmica. Tant es carrega un nacionalista català com Manuel Cruells, com els franquistes. El problema és que manipula la realitat.

—*Per exemple?*

—Hi ha episodis sencers que s'amaguen i es carreguen les tintes sobre uns altres. La cosa més greu és que hi ha una gran quantitat d'errors molt grossos. Per exemple, surt Serrano Suñer, que no té res a veure amb el cas Carrasco. També hi ha omissions enormes. Carrasco passa cinc setmanes a Bilbao. Això s'oblida. No existeix. Si a mi em porten a primer de carrera aquest guió com a treball de curs, l'he de suspendre. Un documental sobre Carrasco on no hi hagi una fotografia d'ell amb Aguirre és obra d'incompetent.

—*Què en pensa, de l'actitud que ha tingut la direcció de la Televisió de Catalunya?*

—De TV3 puc fer molts elogis. Ara, des del punt de vista històric ha estat un desastre. Per TV3 la història de Catalunya, pràcticament no existeix. Mai no han dit ni paraula sobre la persecució de la llengua catalana, per exemple. I quan tracten algun episodi ho fan amb els peus, sense cap garantia. Hi ha molts historiadors al país, i molt bons! Aquí hi ha aquest Centre. Mai no ens han dit res. Quan va començar aquesta campanya, una actitud mínimament prudent d'una televisió pública hauria de ser, per exemple, demanar consell o opinió a gent com nosaltres. Jo els hauria ajudats a rectificar el que calgués. Tots en cometem d'errors. Jo també n'he fets. Per què al cap de quatre mesos no s'ha rectificat una cosa tan evident com la mentida que es diu de Manuel Cruells?

—*I en el cas de Trias i Ribas?*

—Igual. També han de rectificar.

—*Segons vostè no es pot tornar a emetre sense fer-hi diverses rectificacions...*

—És clar. Hi ha aspectes que s'han de refer del tot. En el cas de Trias i Ribas no es pot dir que es presenten voluntàriament. L'únic que es va presentar voluntàriament va ser Josep Maria Sagnier. I d'aquest, no en parla. Diu que no van poder recollir dades sobre aquest senyor. És fals. No s'ha de mentir així. Aquest senyor era agent de canvi i borsa. El seu nom és als arxius del col·legi oficial. Els altres no es van presentar voluntàriament. Ella sap que es fals: es presenten “prèvia citació”. A més a més, no es

Els canvis d'opinió

Ricardo de la Cierva. Telegrama adreçat a *Mundo Diario*. Març 1980. "Muy agradecido por su alusión en el número del día 12 sobre devolución a Cataluña de los documentos de la Generalidad que se encuentran en el archivo de Salamanca. Desde hace mucho tiempo he deseado gestionar esa devolución. Estoy ahora estudiando la forma concreta de realizarla. Creo que estoy en condiciones de prometer que ese trozo de la historia de Catalunya tendrá lo antes posible su acomodo en Catalunya. He despachado con el presidente del Gobierno este asunto y he conseguido ya todo su apoyo."

Ricardo de la Cierva, ex-ministre espanyol de Cultura. Del 1978 a l'actualitat, ha canviat completament de parer, com demostra el telegrama de baix.

Ricardo de la Cierva, avui: "Que por las buenas Catalunya diga que le fueron incautados documentos de forma ilegal me parece un disparate, un 'rapto' que demuestra el estado de esclavitud que vive el gobierno español respecto a Catalunya. Se trata de un archivo del estado, un patrimonio de la ciudad de Salamanca, que el señor Pujol no se puede llevar a Barcelona así como así..."

El 18 de maig de 1989, el Parlament de Catalunya va aprovar per unanimitat una proposició no de llei sobre la recuperació del material documental requisat a Catalunya a conseqüència de la guerra civil. Aleix Vidal Quadras, portaveu del grup popular, va explicar el seu vot en els termes següents: "...Coincidirem, doncs, amb l'esperit i el text d'aquesta proposició no de llei, amb les esmenes transaccionades que s'han esmentat aquí, i tindrem el plaer, poc freqüent —cosa que hi dona un valor afegit per al nostre Grup— de donar suport a aquesta constructiva i positiva proposició no de llei d'Esquerra Republicana de Catalunya."

presenten davant el tribunal, no són ni testimonis de càrrec. A sobre, gràcies a la força de la imatge, es converteixen en els grans protagonistes. És una autèntica calúmnia. No pot dir "que no van tenir compassió"... També diu, al començament: Carrasco va votar contra l'Estatut d'Autonomia. Això és fals. Ofèn. Ell va defensar l'articulat de l'Estatut de Núria. Per això el treuen de la Minoria Catalana. Però és totalment fals que votant la totalitat de l'articulat, hi votí contra. És una acusació molt greu. Això només ho van fer quatre o cinc anticatalans. Per què ho diu? I més coses...

—L'altre dia, al Parlament, el director de TV3 va dir que el tornarien a emetre, rectificat, però, la part de Cruells.

—Si no ho rectifiquen de dalt a baix és una provocació. Aquests nois sembla que hagin nascut ensenyats. Ho saben tot. Com que tenen tants diners, i nosaltres som pobres! Això és prepotència, una de les desgràcies de la política actual. No s'equivoquen mai. El gran avantatge que té el polític és que pot consultar qualsevol. Doncs, no. Després de l'error enorme que han fet, si no rectifiquen és que són uns irresponsables. A més, en aquests mesos la polèmica ha estat important. Se n'ha parlat a tot arreu. S'han

dit coses monstruoses. És la polèmica més forta que hi ha des de la meua sobre en Tarradellas. Doncs, bé, per TV3, pels seus informatius, la

polèmica no ha existit. És molt greu. I quan intenten de cedir és perquè els amenacen judicialment. La manca de rigor i de serietat de la direcció de TV3 ha permès que s'utilitzés el nom de Carrasco, una de les figures més netes i més pures de la guerra civil, per atacar-se els uns als altres per coses que no tenen res a veure.

—Abans deia que TV3 mai no ha tractat el tema de la persecució de la llengua catalana. Vostè alguna vegada ho ha proposat?

—Una vegada vaig proposar a TVE que calia que fes aquesta tasca pedagògica. Em van contestar que hi estaven d'acord, però que comencés a fer-ho TV3. I vaig haver de callar. Quan es van complir cinquanta anys de la mort de Companys vaig demanar a Granados que es

fes un programa dedicat a ell, dient la veritat de tot. Quinze dies abans em van telefonar els de 30 Minuts dient-me que el volien fer. Estava bé, però eren 30 minuts. A les noves generacions, no se'ls ha explicat la història. En Granados em va dir que això no donava audiència. Tenen el Canal 33 que no saben què fer-ne. Per què no ho fan allà?

—De fet, però, que TV3 no s'hagi preocupat de la història coincideix amb el que deia al començament respecte a l'actitud que han tingut els polítics...

—Sí. Un dels grans mals de la nostra política és la manca de programació. De fet, la manca de política, d'establir prioritats. La història pot ser un gran instrument per a avançar en el coneixement del país, per entendre el que passa, etcètera.

—Per què va deixar la política activa?

—Oh, l'edat...

—Però si està molt bé.

—Sí, però això els altres polítics no ho van entendre. I els sistemes electorals no donen fàcil cabuda. La gent de la meua edat, en política, no tenim lloc.

Xavier Montanyà